

HANDBOK FÖR
LEKTIONER
PÅ HJÄLLBOSKOLAN

INSPIRATION FRÅN
DR. L. MONROE
I SAMARBETE MED
STIFTELSEN QUADRICEPS
SAMMANSTÄLLD AV
Peter Holmqvist

	Sidan
1 <i>Grundläggande tankar</i>	
A Syftet med handboken	3
B Lärarens roll	3
C Tavelstrukturen, ”startblocket”	4
2 <i>Lektionen: Steg för steg</i>	7
A Innan eleverna kommer in i salen	7
B Lektionsstarten	7
C Lektionen – arbetet med målet	9
D Målbekräftelse och avslutning	9
3 <i>Lektionsobservationer</i>	10
Varför?	10
Formulär för lektionsobservationer och uppföljande samtal	11
4 <i>Avslutning</i>	14

1. Grundläggande tankar

A) Syftet med handboken

Det grundläggande skälet till att vi har arbetat fram denna handbok är att vi vill arbeta så effektivt som möjligt med kvalitén på vår undervisning, därför att vi tror att lärande och utbildning är avgörande för ungdomars framtid.

Handboken avser att vara:

- a) En kvalitetsutfästelse. Handboken beskriver vilka kvaliteter vi vill att en lektion på vår skola skall innehålla. Den är en utfästelse om kvalité både för skolan som helhet och för den enskilde läraren. Det arbete som görs på lektionerna är helt avgörande för all annan verksamhet på skolan.
- b) Ett gemensamt rättesnöre. Forskningen visar att man når bäst resultat för eleverna om alla på en skola arbetar utifrån en gemensam modell.
- c) Ett instrument för utvärdering av lektioner. Vid lektionsobservationer och efterföljande samtal värderas lektionen utifrån handbokens beskrivning av hur vi kommit överens om att arbeta. Den ger skolledningen en möjlighet att leda och följa upp ett arbete för att etablera, vidmakthålla och höja kvaliteten på undervisningen.
- d) Ett stöd för lärare att ytterligare utveckla sitt arbete.
- e) Ett läromedel för nyanställda lärare, för att underlätta deras introduktion på skolan.

B) Lärarens roll

För skolan är läraren den viktigaste framgångsfaktorn. Hur läraren är och agerar är helt avgörande för skolan, undervisningsgruppen och eleven. Detta understöds både av den vardagliga erfarenheten och den vetenskapliga forskningen.

Det är viktigt att du som lärare agerar utifrån skolans värdegrund, när det gäller

- A. *Elevsyn*
- B. *Yrkesskicklighet och kompetens*
- C. *Ledarroll*

Elevsyn

Du visar för eleverna:

- Att du tror att alla kan lära sig! Du tar fasta på framsteg, inte misslyckanden!
- Att du har höga förväntningar! Du har en plan för deras utveckling!
- Att du bekräftar dem! Du är där för deras skull!

Yrkesskicklighet och kompetens

Du visar din yrkesskicklighet och kompetens för elever, föräldrar, kolleger och skolledning genom

- att ta ansvar för elevernas framgång
- att ge uppmuntran och beröm vid även små framsteg
- att lyfta fram goda exempel inom olika områden (i ämnen, socialt) och på olika nivåer

- att ha väl förberedda och planerade lektioner
- att sköta läxförhör, prov, betygssättning, åtgärdsprogram m.m. på ett professionellt sätt

Ledarroll

Som lärare fungerar du som ledare för en grupp. Du har huvudansvaret för gruppen och dess utveckling. I gruppen är du mönsterbildande, oavsett om du vill det eller inte!

- Det är viktigt att du agerar som en förebild, både när det gäller lärandet och socialt. Tänk på att vara vårdad till både klädsel, språk och uppträdande! Lev som du lär! Eleverna tenderar att göra som du gör, inte som du lär!
- Visa att du är positiv!
- Ta befälet! Var tydlig! Sätt gränser! Tillrättaför utifrån skolans värdegrund! Relatera till "Respektera"! Låt bli ett allmänt klagande och moraliserande, inte minst inför en helgrupp!

C) Tavelstrukturen – "startblocket"

Syftet med tavelstrukturen

Tavelstrukturen är en anpassad form av "Black Board Configuration", som utvecklats av dr. Lorraine Monroe. Vi har bibehållit komponenterna med svenska namn, men grupperat om dem.

Vi använder begreppet "Startblocket" för hela tavelstrukturen. De ingående komponenterna är:

- *Börja med*
- *Mål*
- *Läxa*

Syftet med startblocket är att ge en genomgripande struktur för undervisningen där lärandet sätts i centrum och underlättas.

Strukturen är ett redskap som blir nyttigt först när det används medvetet och på ett bra sätt av lärare som arbetar enligt vår värdegrund.

Rätt använt blir "Startblocket" till nytta för elever, lärare, skolledning och föräldrar.

Startblocket

- hjälper till att ge en snabbare och effektivare lektionsstart. Strukturen syftar till att få in eleverna i klassrummet, snabbt och tyst, för att snarast börja det lärande arbetet.
- minskar behovet av muntliga instruktioner i början av lektionen. Eleverna kan börja arbeta direkt.
- ger en signal till eleverna att läraren är förbered för deras skull.
- visar för eleverna ett mönster för hur man kan lära sig
- hjälper både lärare och elever att vara fokuserade
- hjälper lärare att strukturera sin undervisning
- underlättar för eleverna att skapa sig en bild av skolans förväntningar och krav
- ger en känsla av gemenskap
- ger skolledningen ett redskap att använda vid lektionsobservationer
- leder till förbättrade resultat för eleverna

BÖRJA MED

Innehållet i uppgiften

- skall fungera som en fokuserande uppvärmning, där alla elever kan delta.
- bör inkludera allt du vill att eleven skall göra för att sedan kunna arbeta
- måste ha ett inslag av verkligt arbete, som kräver eftertanke
- återspeglar den förra lektionen, något i läxa eller i vardagen, som gör det möjligt för elever att delta oavsett kunskapsnivå, begåvning och intressen.
- pekar fram mot dagens ämne och mål
- väcker fantasin, nyfikenheten och lusten att lära

Formen för uppgiften är

- 3 - 4 minuters arbete för eleven
- att de förberedelser som krävs listas som en egen punkt, ”ta fram”, ”förse dig med”
- uppgifterna besvaras normalt skriftligt av eleverna på ett papper eller i en anteckningsbok. Oavsett hur detta görs är det viktigt att eleverna får respons på detta!
- använd formuleringar som ”skriv”, ”lista”, ”formulera frågor”
- i praktiska ämnen kan detta ersättas med ”planera ditt arbete”, ”värm upp”

Uppgiften följs alltid upp med ett samtal i hela gruppen, där läraren fungerar som samtalsledare.

MÅL

När det gäller målformuleringen:

- Formulera målen så konkret och utvärderingsbart som möjligt!
- Målet måste vara möjligt att uppnå under lektionen.
- Målet skall vara något som eleverna lär sig under lektionen!
- Finns det flera eller mer komplexa mål med en lektion – välj ut ett överordnat mål, som gäller alla elev!
- Lektionens mål kan vara ett delmål till ett större mål i ett vidare ämnesområde. Målet för en lektion kan vara att lära sig minst 15 namn på berg, hav, sjöar och floder i Europa. Det överordnade målet är att lära sig grunderna i Europas geografi. Nästa lektion kan ha målet att man lär sig namnen på Europas stater, o.s.v.
- Målet handlar om vad eleven lär sig! (Hur böjer man regelbundna verb?)
- Lektionsstegen handlar om hur man lär sig! (Vi gör ett test; går igenom en text etc. där man använder ett flertal regelbundna verb). Stegen kan komplettera, men inte ersätta, målbeskrivningen.

LÄXA

Syftet med läxan är

- att befästa och reflektera de uppnådda lektionsmålen, inte att eleven på egen hand skall arbeta med nyinläring!
- att ge eleven goda studievanor
- att lära eleven att det krävs arbete för att lyckas
- att ge eleven en möjlighet att lyckas, på det efterföljande läxförhöret eller redovisningen

- att lägga pusselbitar till en kunskapsplattform

Läxan skall

- vara klart avgränsad och tydligt signalerad
- handla om det som gått igenom på en lektion (ingen nyinläring). I vissa fall kan man tänka sig att man skall göra ett undersökningsarbete, intervju etc. hemma. Då måste ett förarbete gjorts innan, där frågeställningar och arbetssätt har gått igenom på lektionen.
- innehålla både ”fakta” och ”sammenhang”
- alltid följas upp, gärna av ett skriftligt läxförhör, där det är lätt att få poäng för sina svar.

Läraren skall i samband med läxan

- ge eleven belöning (mätbara resultat) om läxan är gjord
- föra noggranna anteckningar över resultat på läxförhör
- anteckna vid redovisningar
- ge beröm och lyft fram goda exempel
- premiera flit

Bild 1: Läraren har skrivit sitt "Startblock" och möter eleverna i dörren. Eleven går tyst in och sätter igång med sitt arbete. Den muntliga instruktion som krävs sker lågmält och till den enskilda eleven. Exempelvis: "Var vänlig och gå in och häng av dig kappan! Ta arbetsmaterialet! Läs på tavlan!" Foto: PHt.

2. Lektionen: Steg för steg

A) Innan eleverna kommer in i salen

Lektionen kräver ett förarbete (förutom din i förväg gjorda lektionsplan).

- Var på plats i salen i så god tid, som ditt schema tillåter, och förberedelserna kräver!
- Gör din tavelstruktur innan du öppnar dörren för eleverna!
- Vid tidsbrist låter du eleverna vänta utanför salen, medan du gör dina förberedelser! (I vissa lägen kan tavelstrukturen, ”startblocket”, göras på ett overheadblad för att spara tid.)
- Skriv hela ord (begränsa användningen av förkortningar) och begripliga meningar (inga kodord)!
- Skriv så snyggt du kan! Tänk på att du är en förebild!
- Börja till vänster och använd $\frac{1}{4}$ av tavlans bredd

<p>BÖRJA MED (Exempelvis) <i>Ta fram din skrivbok och en penna!</i> <i>Formulera skriftligt minst tre frågor (hela meningar)</i></p>	
<p>MÅL <i>Målet formuleras</i> <i>Lektionsstegen kompletteras</i></p>	
<p>LÄXA (Exempelvis) <i>till tisdag nästa vecka:</i> <i>Läs på anteckningarna från dagens lektion och s. 8 – 9 i läroboken!</i></p>	

Skiss: tavelstruktur, ”startblock”.

B) Lektionsstarten.

Lektionsstarten består av fyra moment:

- Elevernas entré*
- Elevernas arbete med Börja med-uppgiften*
- Samtalet kring Börja med-uppgiften*
- Målen och lektionsstegen presenteras*

Elevernas entré

När du är klar med dina förberedelser och tiden är inne öppnar du salsdörren. Eleverna släpps in i lektionssalen. Tänk då på följande:

- Målet är att eleverna lär sig att fungera efter regeln: ”Gå lugnt in i lektionssalen, sätt dig på din plats och börja arbeta!”
- Bekräfta och kommunicera med eleverna lågmält en och en!
- Tala inte till hela gruppen!
- Tillrättavisa diskret och snabbt! Vid behov: Följ upp med ett samtal, senare under lektionen, när eleverna arbetar på egen hand eller så snart det är praktiskt möjligt!
- Se till att eftersläntare inte stör dem som redan börjat arbeta!

Elevernas arbete med Börja med-uppgiften (se även punkt 2 angående Startblocket)

Viktiga punkter när det gäller elevernas arbete med Börja med uppgiften är

- Att begränsa tiden till 3 - 4 minuter; låt inte arbetet dra ut på tiden!
- Att uppgiften, om möjligt, görs skriftligt!
- Att elevernas svar samlas in eller samlas i en anteckningsbok!
- Att läraren har koll på, noterar och ger återkoppling på det gjorda arbetet!

Samtalet kring Börja med-uppgiften

Syftet med detta momenten är både kunskapsutvecklande och socialt.

När det gäller kunskapsutvecklingen ger forskningen stöd för att samtal kring gemensamma frågeställningar (interaktion) i grupp är utvecklande:

- Eleverna lär sig att det finns olika infallsvinklar och aspekter.
- De blir medvetna om sitt eget tänkande och lärande, samtidigt som de ser att man kan lära sig av andra – både läraren och andra elever.

Socialt fyller också samtalet en viktig roll:

- Man får uppmärksamhet på sin person.
- Man lär sig att delta i ett samtal.
- Man tränar sig på att formulera sig muntligt!
- Man övar sig att lyssna på andra!
- Läraren, samtalsledaren, präglar ett mönster hos eleverna

För läraren att tänka på:

- Begränsa tiden till max. 3 minuter!
- Ha ett högt tempo! Rör dig ut i salen! Skaffa dig ett mönster så att alla får uppmärksamhet! (Tänk på ”Svar idag” med Siwert Öholm e.d.)
- Håll mycket noga på formerna! Låt ingen svara rakt ut! Du fördelar ordet!
- Låt heller ingen ”slippa” att svara! Hjälpe eleverna på traven, utan att svara själv!
- Låt gärna svaren bilda en struktur på tavlan!
- Summera kort samtalet, diskussionen!

Målen, lektionsstegen och läxan presenteras

När samtalet runt Börja med-uppgiften har summerats gör du en övergång till lektionens huvudmoment:

- Presentera målet!
- Har du skrivit upp lektionsstegen, gå snabbt igenom dem!
- Läxan påannonseras!

C) Lektionen – arbetet med målet

När det gäller innehållet:

- Tänk på att fullfölja frågor du tar upp i Börja med och Mål!
- Begränsa antalet ”teman” eller frågeställningar!
- Undvik att jäkta och stressa genom moment om målet har formulerats för ambitiöst. Gör färdigt det som påbörjats och ta i stället en diskussion om varför målet inte nåddes i slutet av lektionen!
- Utgå ifrån elevernas förkunskaper och nivå!

När det gäller arbetsformerna:

- Variera arbetsformerna!
- Ha gärna inslag av genomgångar och sammanfattningar, där du för en dialog med klassen. Låt eleverna svara på frågorna!
- Anteckna på tavlan och lär eleverna hur man för anteckningar!
- Träna eleverna på olika arbetssätt, men ge tydliga instruktioner och begränsa ramen utifrån deras förmåga och mognad.

D. Målbekräftelse och avslutning

Avsluta lektionens arbete i så god tid att du hinner med både

- att med klassen summera lektionen (bekräfta målen)
- att samla klassen för att lämna klassrummet i god ordning

Detta tar olika lång tid i olika ämnen, men i många ämnen kan 3 - 5 minuter vara rimligt att avsätta för detta.

Målbekräftelsen

Samtalet om målet syftar till att bekräfta vad man lärt sig och visar på en metodik att lära sig!

Gör så här:

- Samla klassen!
- Ställ frågan: Har vi nått målet?
- Kontrollera genom frågor till eleverna! Låt eleverna svara!
- Hur lärde vi oss? Bocka av lektionsstegen! Tala om vad som fungerade bra! Vad kan blir bättre?
- Är målet inte uppnått förs en diskussion om detta! En lösning läggs fram, t.ex. att momentet går igenom en gång till nästa lektion.
- Samtalet avslutas genom att visa på läxan.
- Det kan också vara aktuellt att relatera målet till årskursens planering och kommande prov.

Avslutning

När målbekräftelsen är gjord, ber du alla elever göra i ordning sin arbetsplats och ställa sig bakom sin plats och vara tysta. Kontrollera att stolarna är inskjutna under bänken, att bänkarna är rena, att böcker och papper är bortplockade osv.

Ingen får gå förrän alla är tysta och står stilla! Ge ett ord på vägen, påminn om läxan och avsluta med en hälsning till hela gruppen! Uppmana eleverna till att visa hänsyn vid utmarschen och i korridoren!

3. Lektionsobservationer

Varför lektionsobservationer?

Syftet med att göra observationer och att samtala om dem är

1. att utvärdera hur vi lever upp till vårt kvalitetsåtagande både som skola och som enskilda medarbetare
2. att utveckla lektionsarbetet genom att identifiera styrkor och förbättringsområden
3. att leda skolan och att följa upp vårt gemensamma arbete
4. att skapa ett breda underlag för de avtalsstyrda medarbetar- och lönesamtalen

Som ett hjälpmedel att göra noteringar och senare för att föra ett samtal har vi arbetat fram följande observations- och analysmall. Mallen innehåller momenten i handboken, vilket gör att den kan användas av lärare för att läsa av och även testa hur man lever upp till de förväntningar som vi kommit överens om att ha.

Bild 2: "Du visar din yrkesskicklighet och kompetens för elever, föräldrar, kolleger och skolledning genom

- *att ta ansvar för elevernas framgång*
- *att ge uppmuntran och beröm vid även små framsteg" Foto: PHt.*

UPPFÖLJNINGSSAMTALET

Lärarensspontana synpunkter på lektionen.

Observatörenssammanfattande omdöme.

Utveckla och befest
starka sidor

Fundera över och ta i tu med
förbättringsområden

4. Avslutning

Handboken är en del av ett fortgående kvalitets- och utvecklingsarbete. Den blir till nytta först när den används, främst vid lektionsobservationer. Säkert kommer den att behöva förändras och förbättras.

I det kommande arbetet bör handboken

- a) förbättras genom att skrivningarna testas mot verkligheten
- b) kompletteras genom illustrationer i de befintliga texten och exempelsamlingar som bilagor. Det långsiktiga målet är att integrera även kursplanerna i ämnena i detta sammanhang.
- c) utvidgas till att beskriva även de delar av lärarens arbete som inte sker på lektionerna. Målet är att skapa en komplett ”lärarmanual”.

Bild 3: ” För skolan är läraren den viktigaste framgångsfaktorn för skolan Hur läraren är och agerar är helt avgörande för skolan, undervisningsgruppen och eleven. Detta understöds både av den vardagliga erfarenheten och den vetenskapliga forskningen.”

Foto: PHt

